

ВІДЗИВ

Офіційного опонента Кучерявого О.Г., доктора педагогічних наук, професора, на дисертацію Адарюкової Людмили Борисівни «Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки у технічних університетах», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Підкреслюючи теоретичний аспект актуальності обраної Адарюковою Л.Б. теми і проблеми, вкажемо на зв'язок отриманих нею результатів із потребами теорії і методики професійної освіти у збагаченні теоретичними положеннями особистісно-розвивального плану в контексті підвищення якості фахової підготовки майбутніх фахівців з кібербезпеки в технічних університетах. Практичний аспект актуальності цих результатів, з одного боку, корелюється з потребами України у забезпеченні національної безпеки в умовах російської агресії, зокрема, безпеки кіберпростору, а з іншого – прямо пов'язані з необхідністю розв'язання комплексу тих суперечностей, які гальмують інноваційний поступ технічних університетів у напрямі удосконалення підготовки фахівців відповідного профілю.

Логіка наукового пошуку Адарюкової Л.Б є чітко підпорядкованою поставленій меті, передбачає оптимальну сукупність теоретичних, емпіричних, емпіричних і статистичних методів, кожний з яких є адекватним специфіці обраної проблеми.

Цей науковий пошук відрізняє насамперед його методологічна повнота. Вкажемо тільки на такі її провідні індикатори: 1) розгляд предмета дослідження – педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із кібербезпеки – на різних рівнях нормативного аналізу: методологічному, теоретичному і процесуальному; 2) чіткість і коректність його поняттєво-категорійного апарату; 3) оптимальність обраного комплексу сучасних принципів розгляду обраної

проблеми у методологічному вимірі – цілісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого системного і компетентного підходів.

Саме тяжіння Адарюкової Л.Б. до забезпечення методологічної повноти дослідження і стало підґрунтям для висновку опонента вже після аналізу змісту першого розділу дисертації про наявність у ній провідних показників наукової новизни: концептуальності й доказовості теоретичного плану.

Концептуальне бачення дослідницею шляхів вирішення обраної проблеми ґрунтується не тільки на сутності сформульованої нею гіпотези, але й на принципах формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із кібернетики (с.100-103).

Добре, що власна концепція розв'язання проблеми не є плідом її уяви, а фактично аргументується. До неї вона приходять за результатом: 1) аналізу освітніх програм зі спеціальності «Кібербезпека різних університетів України і європейських університетів»; 2) встановлення когнітивного взаємозв'язку між професіогенезом і самоосвітньою компетентністю; 3) визначення структури самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки (табл. 1.2) і формулювання власного робочого уявлення про цей феномен як цілісне утворення; 4) окреслення методів його дослідження за встановленими критеріями – особистісним, прагматичним, організаційним і рефлексивним (с. 91-92). Констатація нами аргументованості концепції та її наявності (визначено цілі – структурні складники самоосвітньої компетентності й принципи її досягнення) є передумовою для висновку: провідною стратегічно важливою характеристикою роботи є доказовість теоретичного плану як індикатор наукової новизни отриманих результатів.

Чи підтверджується така думка новими фактами, знайденими у розділі два? Безперечно, так! Особливо їх багато у третьому параграфі, присвяченому педагогічним умовам формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із кібербезпеки. Щоб їх обґрунтувати,

дисертантка спочатку з'ясовує, що у науковій літературі немає єдиного підходу до розуміння понять «умова» і «педагогічна умова». Проаналізувавши різні підходи до їх трактовки, вона справедливо погоджується з Є. Хриковим, що педагогічні умови не можна визначити через поняття «фактор», а не обставини, що обумовлюють певний напрям розвитку навчально-виховного процесу. Адарюкова Л.Б. сміливо розкриває власне уявлення педагогічних умов, вказує на критерії їх оптимальності та ефективності вибору.

Що ж насамперед привертає увагу у визначених дослідницею умовах? По-перше, їх особистісно зорієнтований характер. Так, перша умова прямо пов'язана з формуванням мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до самоосвітньої діяльності, розвитком гуманістичної й інноваційної спрямованості особистості кожного з них. По-друге, віддзеркалення в них ідей підпорядкування процесу організації самостійної роботи студентів науковими досягненнями у сфері розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Йдеться насамперед про використання в організації самоосвіти хмарних технологій, хмарно-базованого банку методичних матеріалів. По-третє, врахування в процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки етичних норм професійної діяльності, забезпечення практичної побудови цього процесу на них. Кожна з трьох умов є наслідком спеціальних розвідок дисертантки у сферу результатів відповідних теоретичних досліджень, а їх всебічна характеристика є їх своєрідним узагальненням на основі проєкції на предмет розгляду.

Стратегічно важливим елементом роботи є наявність у ній індикаторів доказовості емпіричного характеру. Дослідниця добросовісно прагнула до емпіричного обґрунтування вже спроектованих педагогічних умов. Стрижнем підготовки до експериментальної перевірки їх ефективності стала розроблена програма спецкурсу «Самоосвіта та професійний успіх». Реалізація відповідної програми реально забезпечила

поступове введення в освітній процес теоретично обґрунтованих умов, і як результат, і формування у майбутніх фахівців з кібербезпеки самоосвітньої компетентності інтеграційного плану.

У другому розділі дисертації мала місце програма здійснення дослідно-експериментальної роботи, описання комплексу діагностичних методик (зокрема, з вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана, ціннісних орієнтацій М. Рокича, комплексної анкети з самооцінки сформованості самоосвітньої компетентності та ін.). Все це сприяло насамперед коректності виконання завдань констатувального етапу експерименту, а потім і формувального. Адарюкова Л.Б. не обмежилася виконанням найпростіших видів аргументації (прикладів, аналогій, прецедентів та ін.), а зробила опертя на хмарні технології як інноваційний показник і засіб забезпечення активності студентів у самоосвітній діяльності. Тобто вона максимально розкрила потенціал такого виду аргументації, як ілюстрації використання студентами в цілях самоосвіти пакетів хмарних послуг (освітніх платформ Edmodo, Schoology та ін., окремих хмарних сервісів), локальних хмарних сервісів різної функціональної спрямованості (зокрема, програми створення презентацій, вивчення лексики написання тестів тощо).

Дуже багатими на емпіричний матеріал в основному діагностичного характеру виглядають додатки. Зокрема, увагу опонента привернули додаток «П» («Тест на самоорганізованість у процесі самоосвіти») і додаток 10 («Цільова схема самоосвітньої діяльності. Етапи та постановка її цілей за принцип Еймінгу»).

Не викликає великих питань методика організації і проведення формувального етапу експерименту. Вважаємо обґрунтованою позицію його організатора щодо визначальної ролі дидактичних ігор у процесі перетворення студента у суб'єкта оволодіння самоосвітньою компетентністю. Особливу увагу на сторінках дисертації привертають передусім такі способи формування у майбутніх фахівців ціннісно-

мотиваційного ставлення до самоосвіти: інтелектуальна гра «Хто хоче стати граматичним гуру?», комплексні рольові ігри «Бот серед своїх», «Шифрувальник», «Міжнародний симпозіум «Кіберзагрози сучасності». Саме така методика реально сприяє досягненню поставлених цілей і завдань. Оцінка дисертанткою результатів власного наукового пошуку слід вважати коректною і комплексною: вона здійснювалася на якісному і кількісному рівнях з використанням критерію χ^2 -квадрат.

Отримані дослідницею результати є перспективними. Вони є підґрунтям для пошуку закономірностей формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки у технічних університетах, принципів і методів її формування в системах післядипломної формальної, неформальної і інформальної освіти. І ця ознака їх наукової новизни носить системоутворюючий характер.

Адарюкова Л.Б. правильно розуміє сутність практичного значення результатів свого дослідження, коли пов'язує його не тільки з програмою і навчально-методичним забезпеченням спецкурсу «Самоосвіта та професійний успіх», але й з комплексами методичних рекомендацій для викладачів і діагностичних матеріалів, цілого хмаро-базованого банку візуалізованих навчальних матеріалів із великої сукупності дисциплін, а також з методичними матеріалами щодо використання хмаро-базованих освітніх сервісів. Масштаб їх впровадження – всі регіони України, а серед різних категорій можливих споживачів домінують викладачі і студенти технічних університетів, слухачі системи післядипломної освіти.

Вельми позитивно оцінюючи перебіг та результати дослідження Адарюкової Л.Б., зазначимо, що воно не уникло й певних недоліків:

1. Дослідниця закономірно акцентує увагу на морально-етичному складнику змісту програм підготовки фахівців з кібербезпеки, наводить, зокрема на с. 76-77 дисертації комплекс моральних установок такого спеціаліста, запропонованим «Міжнародною федерацією з інформаційних технологій», фіксує потребу у розкритті студентам етичних норм

професійної діяльності в процесі формування у них самоосвітньої компетентності навіть у гіпотезі дослідження. І це дуже добре. Однак при цьому, достатньо професійно розробивши програму спецкурсу «Самоосвіта і професійний успіх», вона не знайшла з якоїсь причини в темах її змістових модулів місця для висвітлення морально-етичних аспектів цільових орієнтирів самоосвіти (с. 202-274).

2. Можна цілком погодитися з дисертанткою в питанні щодо значущості особистісно-зорієнтованого методологічного підходу до розв'язання поставлених нею завдань. Проте хотілося б побачити як у змісті параграфів роботи, так і у списку використаних джерел прізвище видатного українського науковця, академіка І.Д. Беха – фундатора теорії особистісно зорієнтованого виховання, зокрема, у вищій школі. При розкритті сутності цілісного підходу не враховано пріоритетний внесок у теорію цілісності підготовки майбутніх фахівців українського науковця Семиченко Валентини Анатоліївни, автора концепції цілісності психолого-педагогічної підготовки (на неї немає посилань ні в дисертації, навіть на с. 24, ні в авторефераті).

3. На с. 211 роботи подається зведена таблиця (2.15) для розрахунку значення критерію χ^2 -квадрат на контрольному етапі експерименту. Її побудова вимагає наявності розрахункових таблиць, які чомусь залишилися поза межами сторінок дисертації. При оцінці результатів констатувального етапу експерименту цього огріху не було.

4. Назви додатків «Л» («Опис рівнів сформованості прагматичного критерію за показником уміння розв'язувати методи CD...») та «Р» («Опис рівнів сформованості організаційного критерію за показником наявності умінь планувати CD») не є коректними. Критерій як мірило оцінки будь-якого параметра формуватися не може, а формуються уміння та якості. Треба вести мову про оцінку рівнів сформованості певних умінь за відповідно прагматичним (додаток «Л») і організаційним (додаток «Р») критеріями.

5. У додатках міститься достатня кількість відомих і модифікованих діагностичних методик. Хотілося б побачити й методики формувального характеру, які насамперед стосуються особливостей використання різних типів і форм хмарних технологій у цілях формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців.

6. У кількісному вимірі дослідниця всебічно прослідкувала динаміку розвитку всіх складників самоосвітньої компетентності студентів на початок і кінець експерименту, здійснила порівняльний аналіз рівнів їх сформованості. При цьому, на жаль, вона вживає не зовсім коректні формулювання. Так, на с. 205 зафіксовано фразу: «Порівняльний аналіз рівня сформованості процесуально-інформаційного складника СК майбутніх фахівців з кібербезпеки в ЕГ і КГ представлено на рис. 2.10» А на цьому рисунку представлено лише діаграму, аналізу відбитих у ній цифр ще немає. Його слід здійснити людині.

Проте зроблені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку опонентом цього дослідження. Його здійснила методологічно й теоретично компетентна особистість, яка не є байдужою до розбудови національної вищої освіти, є національно свідомою і відповідальною за свої дії та готовою до самовдосконалення.

Зазначено, що зміст дисертаційної роботи є цілком адекватним змісту автореферату. Отримані дослідницею результати достатньо повно відбито в 15 одноосібних публікаціях, з яких 6 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, а у 2 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз. Вони апробовані передусім на шести науково-практичних конференціях різного рангу.

Таким чином дисертація «Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки у технічних університетах» є актуальною, самостійно виконаною і завершеною науково-дослідною працею, яка за рівнем наукової новизни і практичного значення відповідає ПП 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. №567 (зі змінами, внесеними згідно постанови Кабінету Міністрів України за №656 від 19.08.2015р., № 1159 від 30.12.2015р. та №567 від 27.07.2016р.), що дає підстави для присудження Адарюковій Людмилі Борисівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент, провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти і освіти академіка І.А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

[Handwritten signature]
О.Г. Кучерявий
Власноручний підпис *[Handwritten signature]*
СТВЕРДЖУЮ:
Завідувач відділу кадрів
Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих імені
Івана Зязюна НАПН України
[Handwritten signature]